

УДК 81'282:004.738.5

СУРЖИК В ІНТЕРНЕТ-ЗМІ: ІНІЦІАЛЬНІ АБРЕВІАТУРИ

Чорнописька Л.А.

Актуальність. Суржик як вияв російсько-української суперінтерференції, що полягає в поєднанні в мові елементів української та російської мов без дотримання літературних норм, „на сучасному етапі перейшов кордон розмовної мови. Про це свідчать і численні інтерференційні помилки у текстах різних функціональних стилів”[12, с.290]. Сьогодні вже важко знайти сферу, на яку б він не зазіхнув – газетні шпальти, радіо-, телеб'їр, Internet. Науковці схильні вважати, що традиційне трактування суржику як розмовно-побутової мови малоосвічених прошарків населення та ігнорування ґрунтовнішого дослідження лінгвістичного, історичного, функціонального, психолінгвістичного, етнолінгвістичного, етнопсихологічного та інших аспектів цього явища потребують суттєвого перегляду [2;4;9;11;12].

Практично невивченим є суржик Мережі, зокрема Інтернет-ЗМІ.

Вступ до проблеми. Як відомо, потік інформації в Інтернеті за темпами значно випереджає потік в реальному просторі. Ці темпи вимагають адекватних, інакше – економних мовних засобів, з-поміж яких використовують як вербальні, так і невербальні. В e-media як віртуальних засобах масової інформації принцип економії зумовлений ще й чинником оперативності та функціонуванням в режимі он-лайну, що значно активізує внутрішні резерви мови. Серед іншого це призводить до активного утворення слів шляхом абревіації як можливості багатослівні назви перетворити в одне слово [5, с.93].

Водночас абревіатури, зокрема ініціальні, є дуже „вразливими” до спотворення в процесі міжмовної російсько-української суперінтерференції, оскільки в абревіатурі, як лексичній одиниці, похідній від номінативного багатослівного словосполучення, візуальна словотвірна мотивація є найменш прозорою, певним чином „прихованою” порівняно з іншими видами похідних лексичних одиниць. До того ж ініціальні абревіатури і абревіація загалом як спосіб словотвору чи не найменше досліджені в українському мовознавстві. Це й зумовило вибір теми даного дослідження, в межах якого маємо: з'ясувати ступінь проникнення та характерні особливості вияву суржику на матеріалі ініціальних абревіатур суспільно-політичної лексики українських e-media; визначити ймовірні соціолінгвальні та інтралінгвальні чинники поширення цього явища.

Окрім економії мовних ресурсів (що, на наш погляд, в e-media є визначальною умовою вживання та творення нових ініціальних абревіатур та складноскорочених слів), мовознавці називають єдине значення; достатню частоту вживання; соціальну значущість, актуальність [5, с.94]. Попередні дослідження свідчать, що загалом серед абревіатур найчастіше „суржикізації” зазнають буквенні, звуко-буквенні та звукові абревіатури, в яких одне і те ж розчленоване описове поняття має в українській та російській мовах різне звучання та графічне позначення (рос: ОМОН – отряд милиции особого назначения і ЗМОП – загін міліції особливого призначення; рос: ГНАУ – Государственная налоговая администрация Украины і ДПАУ – Державна податкова адміністрація України). Так, найчастіше в українських текстах Інтернет-ЗМІ знаходимо замість українських російські абревіатури ОМОН (ЗМОП), ЖКХ (ЖКГ – житлово-комунальне господарство), МЧС (МНС – Міністерство надзвичайних ситуацій), ГНАУ (ДПАУ), ЦИК (ЦВК), МИД (МЗС), МВД (МВС), ТЕК (ПЕК – паливно-

СУРЖИК В ІНТЕРНЕТ-ЗМІ: ІНІЦІАЛЬНІ АБРЕВІАТУРИ

енергетичний комплекс), СНБО (РНБО), СМІ (ЗМІ), ГО (ЦО – цивільна оборона), ВСУ (ЗСУ – Збройні сили України) та ін.: „Рятувальники МЧС України звільнили 4 автомобілі з представниками іноземних держав, що застрягли в сніжних заметах, повідомляє прес-служба МЧС” (<http://obozrevatel.com.ua/ukr/news>). «Перший замголови ГНА України генерал-полковник Віктор Жвалюк (...) і новий голова ГНА в Донецькій обл.(...)» (http://photo.unian.net/ukr/?rubr_id=184).

Дослідження виявляють такі основні відхилення від норми:

1) Вживання на означення одного і того ж розчленованого поняття на місці української ініціальної аббревіатури російської, яка в графічному записі не містить неукраїнських літер чи літер, з яких не можуть починатися українські слова: МЧС (МНС – Міністерство надзвичайних ситуацій), СНБО (РНБО – Рада національної безпеки і оборони), ПАСЕ (ПАРЄ – парламентська асамблея ради Європи) тощо. („СБ ООН розглядає 4 варіант резолюції по Іраку” (заголовок). Рада Безпеки ООН розглядає проект резолюції по Іраку» (<http://ukr.for-ua.com/news/2004/06/08/112047.html>).

2) Вживання російської аббревіатури замість української, яка містить неукраїнські літери або літери, що не можуть починати українські слова, – суржикова графічна калька: ГЭС(ГЕС), ТЭЦ(ТЕЦ), МИД (МЗС), ЦИК (Центральна виборча комісія – ЦВК), ФГИ(Фонд державного майна – ФДМ) СМІ (ЗМІ) тощо («Про це повідомляє агентство «Інтерфакс-Україна» з посиланням на начальника управління конкурсного продажу Фонду держмайна України (ФГИ) Володимира Чердакова» (<http://www.ava1.ua/press/partners/?id=13533>)).

3) Написання російської аббревіатури українськими літерами: ПАСЕ – рос: Парламентская Ассамблея Совета Европы («Ініціаторами семінару стали Комітет з питань міграції, біженців і демографії ПАСЕ на чолі з Тадеушем Івінські і Комітет ПАСЕ з питань культури, науки й освіти(...)» (<http://www.polit.com.ua/index.php?lang=ukr&cgid=1&spoid=1&offs=20&poid=1&id=7362>)).

4) Створення гібридної мовної одиниці – власне суржикової аббревіатури змішуванням частини літер від української і частини літер від російської аббревіатур: ЄЭСУ (Єдині енергетичні системи України), ЄЭП (Єдиний економічний простір); ПРВП, (суміш від ППВП – профспілка працівників вугільної промисловості і ПРУП – профсоюз работников угольной промышленности). («Якість препарату, купленого напряму у виробника з СНД, наражається на сумнів тільки тому, що ці країни (...) не входять до ЄЭП». (<http://www.ukrdzi.com.ua/www/buletin/buletin36.shtml>). «Попри всі зусилля, урядові не вдалося ізолювати від акцій протесту найбільшу вугільну профспілку – працівників вугільної промисловості (ПРВП)» (<http://www.day.kiev.ua/1998/95/den-ukr/du1.htm>).

Як засвідчують спостереження, суржикові ініціальні аббревіатури в Мережі не поодинокі і становлять серйозну, часто не завжди помітну на перший погляд проблему мовної екології. Так, при вибіркового тестуванні на кількість вживання українських та російських аббревіатур на позначення одного поняття в українських текстах, приміром, в пошуковому Рамблер на запит словосполучення „МНС України” було показано сайтів: 930, документів: 15030, а за запитом „МЧС України” – сайтів: 321, документів: 3742 (!), – отож, майже в кожному четвертому випадку маємо російську аббревіатуру на місці української. На запит „ЖКГ і” було знайдено сайтів: 280 і документів: 1913, а на „ЖКХ і” – сайтів: 309 і документів: 2754 (!) – в півтори рази більше.

Серед громадсько-політичних Інтернет-ЗМІ переважна більшість рейтингових є дво- (російсько-українськими), рідше тримовними (російсько-українсько-англійськими), де лицьовою сторінкою є російська. Це означає, що за оперативністю та обсягом новин вона є головнішою, а отже, оригінально тексти пишуться переважно російською мовою (for.com.ua) proUa (pro.ua.com) Korrespondent (korrespondent.net) та ін).

Не таємниця, що переважна більшість київських журналістів, кореспондентів Інтернет-видань, аналітиків, політиків, засновників інформ-видань та бізнесової еліти загалом, що становлять найчисленніший відсоток користувачів Інтернету в Україні, теж російськомовні.

Така кон'юнктура головним чином і зумовлює так звану „першорядність” російськомовної версії перед україномовною. Для того щоб україномовна версія не відставала значно за часом появи інформації від російськомовної і навпаки, в Інтернет-виданнях вдаються до послуг систем електронного машинного перекладу (МП). Так, аналіз засвідчує, що в середньому на згаданих сайтах російською мовою створюється 80-90% інформаційних повідомлень, а отже, це 80-90% перекладених з допомогою систем МП текстів на українській версії. Зрозуміло, цього вимагають такі чинники, як оперативність та синхронність подачі інформаційних повідомлень на всіх версіях.

З огляду на це значна частина суржикових ініціальних аббревіатур є продуктом некоректного перекладу системами МП, коли „сирий” текст недбало редагують або не редагують зовсім. При цьому обсяг аббревіатур, що перекладаються автоматично, в лінгвістичній базі систем МП мізерний. Так через „недогляд” або низьку мовну компетентність перекладачів, коректорів та редакторів ці суржикові слова потрапляють на сайти. Далі можуть мандрувати по всьому Інтернету, проникати в усну комунікацію, серед іншого за активного посередництва електронних чи стандартних ЗМІ – газет, радіо, телебачення, для яких Інтернет є джерелом оперативної інформації.

Прослідкувати ці механізми щодо кожної такої аббревіатури складно. Можна припускати, що серед суржикових аббревіатур „машинного походження” є такі, вживання яких обмежується Мережею. Насамперед це графічні кальки та власне суржикові аббревіатури, оказіональні аббревіатури.

В автентичні українські тексти проникають також і суржикові аббревіатури, вживання яких усталюється в усній комунікації (ЧП – „че-пе”, ОМОН тощо). Цікаво, що серед останніх чимало таких, українські еквіваленти яких мають у своєму складі трудніші для вимови звуки, збіги звуків, закриті склади, а отже, гірше пристосовані до неї: рос. МЧС (ем-ча-ес) – укр. МНС (ем-ен-ес), рос. ОМОН – укр.ЗМОП, рос. ЧП (че-пе) – укр. НП (ен-пе), рос. СНБО (ес-ен-бе-о) – укр. РНБО (ер-еи-бе-о), рос.ЖКХ (же-ка-ха) – укр. ЖКГ (же-ка-ге) та ін. Можна припустити, що в усному мовленні в умовах українсько-російської диглосії внаслідок міжмовної суперінтерференції поширенню легших для вимови за українські еквіваленти суржикових ініціальних аббревіатур сприяють тенденції до відкритості складу, до милозвучності, тобто й інтралінгвальні чинники.

Суржикові аббревіатури такого типу, джерелом яких є усна комунікація, можна зустріти насамперед в інтерв'ю, опублікованих на інформаційних сайтах, на веб-сторінках радіо- та телеканалів. («Сергіє, для тебе запитання як для фахівця з питань взаємовідносин з ПАСЄ. Як, на твій погляд, закінчиться "суперечка" між ПАСЄ та Україною стосовно справи Гонгадзе» (<http://www.expert.org.ua/2001/02/07/010207p1.shtml>)). ПАСЄ від рос. ПАСЕ (Парламентская Ассамблея Совета Европы). «На сьогоднішнє засідання комісії запросили всіх чотирьох – секретаря СНБО, депутатів та черкаського голову» (<http://www.1plus1.net/news/?16-01-2001>)).

Висновки. Таким чином, ініціальні суржикові аббревіатури в Інтернет-ЗМІ є продуктом міжмовної суперінтерференції на рівні словотвірних похідних. Джерелами такого підвиду суржику є насамперед некоректний переклад російських текстів системами МП (при недбалості та мовній некомпетентності редакторів, коректорів та перекладачів) та усне мовлення. Оказіональні та власне суржикові ініціальні аббревіатури обмежені рамками Мережі, підтримуються там контекстом і майже не мають шансів на захоплення інших „мовних територій”. Натомість інші підвиди ініціальних суржикових аббревіатур через постійну відтворюваність, а отже, певну стабільність функціонування можуть вживатися системно в Інтернет-ЗМІ, а звідти торувати шлях в засоби інформації інших форм та усну комунікацію. Послідовність вживання їх в усному мовленні підкріплюється не лише соціолінгвальними, а й інтралінгвальними чинниками (тяжіння до милозвучності, відкритості складу тощо). Якщо враховувати пріоритетне місце засобів масової інформації у відображенні живомовних процесів та впровадженні нових мовних явищ і мовних норм [1], то потреба в очищенні

СУРЖИК В ІНТЕРНЕТ-ЗМІ: ІНІЦІАЛЬНІ АБРЕВІАТУРИ

Інтернет-ЗМІ від суржиків велика і вимагає залучення до роботи на сайтах кваліфікованих філологів-перекладачів, коректорів, редакторів, створення спеціальних перекладних російсько-українських словників аббревіатур та складноскорочених слів суспільно-політичної лексики, методичних посібників для користувачів системами МП. Цьому сприятимуть подальші дослідження функціонування суржиків в мережі та аббревіації як продуктивного способу словотвору в Інтернет-ЗМІ.

Список літератури

1. Коць Т. Функціонування лексичних варіантів у засобах масової інформації // Мовознавство. – 1997. – № 6. – С. 56-63.
2. Масенко Л. Суржик як соціолінгвістичний феномен // Мова і суспільство. Постколоніальний вимір. – К., 2004. – С. 104-114.
3. Масенко Л. Форми існування мови. Суржик: <http://www.vesna.org.ua/txt/masenkol/movpol/index.html>
4. Сербенська О. А., Волощак М. Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. – К., 2001.
5. Стадник М., Стадник Н. Аббревіація в термінопросторі засобів масової інформації // Українська термінологія і сучасність. Збірник наукових праць. Випуск IV. – К., 2001.
6. Словарь Интернет-терминов // Российская информационная Сеть. Словари.-dictionaries@rin.ru
7. Стріха М. Суржик як явища і стан його дослідження в українській мові // Народна газета. – 1999. – №14.
8. Ставицька Л. Суржик: термінологічно-поняттєва парадигма // Українська термінологія і сучасність: Збірник наукових праць. – Випуск IV. – К., 2001.
9. Ставицька Л. Кровозмісне дитя двомовності // <http://krytyka.kiev.ua/articles/s7-10-2001.html>
10. Російська мова отримала статус державної в Інтернеті // <http://rupor.info/news/2002/01/10/151342.html>
11. Товстенко В. Українсько-російський суржик як форма просторіччя // Просторіччя в українській мові як структурно-функціональне явище. – К., 2003.
12. Шаблій О. „Термінологічний суржик” як вияв міжмовної інтерференції у спеціальних текстах // Українська термінологія і сучасність: Збірник наукових праць. Випуск IV. – К., 2001.

Поступила до редакції 21.02.2005 р.